

'Ups & downs'

EEN PRAKTISCHE INFORMATIEGIDS VOOR HET
VOORTGEZET ONDERWIJS

NIENKE (16)

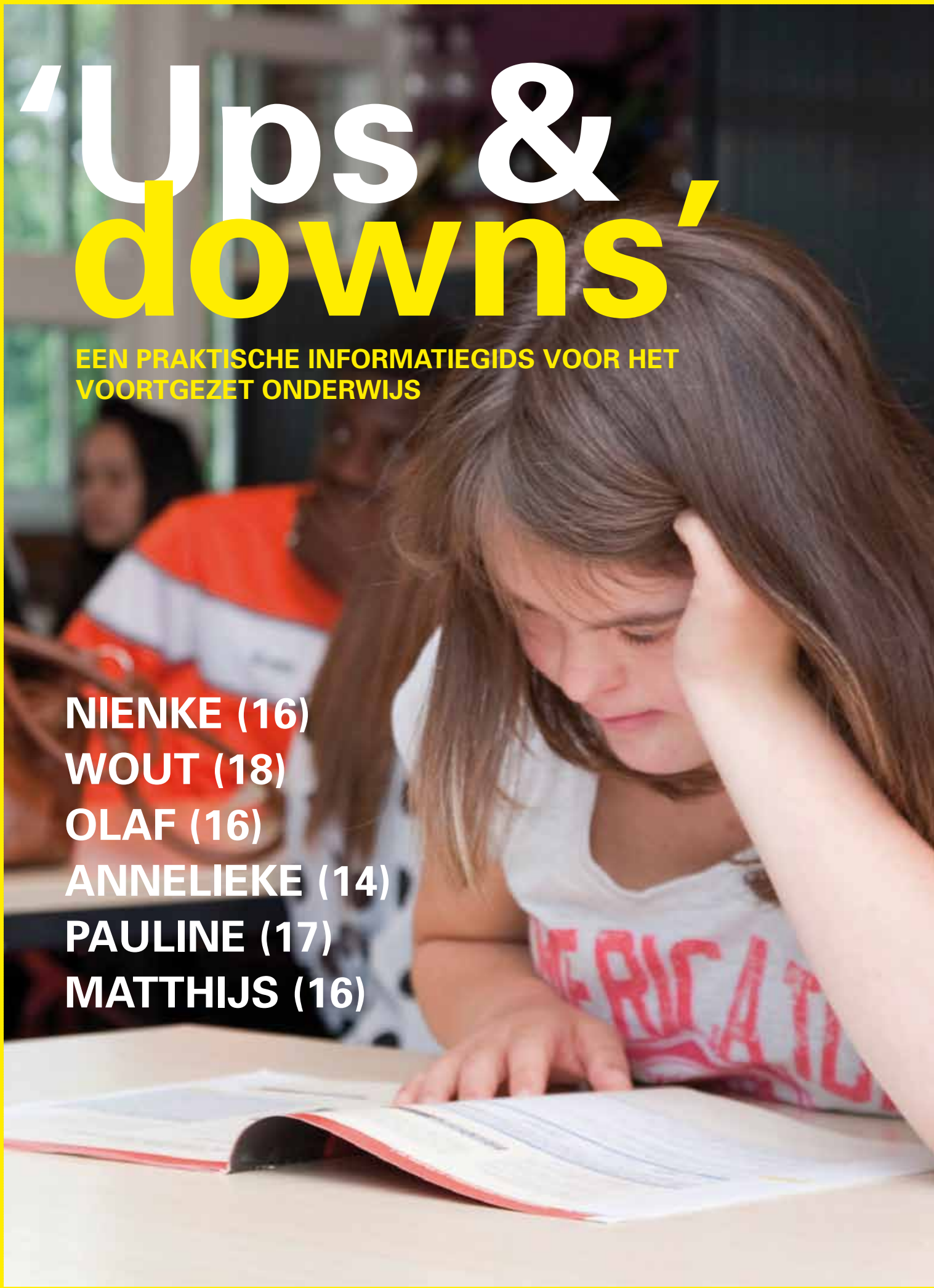
WOUT (18)

OLAF (16)

ANNELIEKE (14)

PAULINE (17)

MATTHIJS (16)

Voorwoord

Moeten kinderen met een beperking naar het speciaal onderwijs? Of kunnen ze naar een gewone school? Het merendeel van de Nederlandse ouders gaat voor de tweede optie. Ze hebben het idee dat kinderen zo beter om leren gaan met verschillen.

Ook de overheid ziet graag meer leerlingen met een beperking naar gewone scholen gaan. Althans, dat is het doel van de wetsvoorstellen op het 'passend onderwijs'. Een stelsel dat, zoals het er nu naar uitziet, in augustus 2013 van start zal gaan*. We zijn nieuwsgierig en benieuwd naar de uitkomsten.

Ondertussen is er de afgelopen vijftientig jaar veel veranderd. Destijds zaten er ongeveer zes leerlingen met downsyndroom op het reguliere basisonderwijs. Tegenwoordig zijn dat er gelukkig veel meer. En met succes, want steeds meer kinderen met een downsyndroom doorlopen succesvol alle acht groepen.

En dan? Tja, dan wordt het lastig. Veel ouders willen dolgraag dat hun kind ook gewoon voortgezet onderwijs volgt. Een logisch vervolg. Helaas is er tot nu toe veel koudwaterrees bij het reguliere voortgezet onderwijs. Dat zorgt ervoor dat maar heel weinig kinderen met een downsyndroom regulier voortgezet onderwijs volgen.

Waarom is het zo lastig om een kind met downsyndroom op het regulier voortgezet onderwijs te plaatsen. Er zijn inmiddels genoeg voorbeelden van kinderen met downsyndroom die hier heel goed gedijen. Is het de angst voor het onbekende? Zou het helpen de schroom te overwinnen wanneer leraren, ambulante begeleiders, ouders en kinderen zelf hun ervaringen vertellen?

Vanuit deze insteek is 'Ups en downs: een praktische informatiegids voor het voortgezet onderwijs' ontstaan. Een brochure met duidelijke, heldere en inspirerende informatie over de onderwijsmogelijkheden van een leerling met downsyndroom. De interviews met ervaringsdeskundigen, ouders en kinderen geeft een overzichtelijk beeld van de dagelijkse praktijk. Deze verhalen laten zien dat jongeren met downsyndroom heel goed in staat zijn om onderwijs te volgen binnen de kaders van het regulier voortgezet onderwijs. Een win-win situatie, want deze integratie heeft een grote meerwaarde voor alle leerlingen.

Tot slot, deze gids biedt een bron van informatie met veel nuttige adressen en een stappenplan. Kortom een heldere gids ter inspiratie en ondersteuning.

Het bestuur van de VIM,
Hilde de Haan, Karin Haan, Merijn Priester, Keturah van Slegtenhorst en Klazien Steen

*Kijk voor de laatste stand van zaken op www.passendonderwijs.nl

Inhoudsopgave

VOORWOORD – P. 2. WE ZIJN NOG NIET KLAAR MET POETSEN! – P. 3. 'VOOR IEDER PROBLEEM EEN OPLOSSING' – P. 4. 'IK DOE VEEL LEUKE DINGEN MET MIJN VRIENDEN' – P. 6. BRIEF VAN EEN MOEDER – P. 9. STAPPENPLAN – P. 10. 'JE LEERT VEEL VAN ELKAAR' – P. 12. 'WE GAAN VOOR HET MAXIMALE' – P. 16. 'LEERLINGEN OP MAAT BEDIENEN' – P. 18. AANVULLENDE INFORMATIE – P. 19. MEER LEZEN EN WETEN, COLOFON – P. 20.

We zijn nog niet klaar met poetsen!

De VIM is een vereniging voor ouders, leerkrachten en iedereen die zich betrokken voelt bij de **integratie van kinderen met downsyndroom** in de reguliere kinderopvang en het onderwijs.

Vijfentwintig jaar geleden kozen we de naam vanwege de associatie met het schuurmiddel VIM. Hun slogan: '.....én kan niet krassen!' zegt precies waar het de VIM anno nu nog steeds om gaat. Zij willen met de integratie van hun kinderen de maatschappij opschuren zonder te krassen. Dit alles vanuit de visie dat de kwaliteit van de samenleving toeneemt naarmate die in staat is haar kinderen met een beperking mee te laten doen.

INCLUSIE

De VIM streeft naar een inclusieve samenleving. Mensen met downsyndroom maken hier vanzelfsprekend deel van uit. Het wezen van de inclusie zit in 'het er bij horen'. Deel uit maken van dezelfde werkelijkheid als alle andere personen binnen de directe leefwereld: gezinsleden, leeftijdgenoten, burens, noem maar op. Voor mensen met een verstandelijke beperking wordt soms een aparte maatschappij gecreëerd: speciale woonvormen en onderwijsinstellingen. Soms zelfs een apart dorp. Dat heeft voordelen ten behoeve van de inzet van 'speciale' dienstverlening of deskundigen die soms nodig zijn. Daarbij worden echter de beperkingen als een soort 'indelingscriteria' gehanteerd, terwijl inclusie staat voor 'allemaal samen'.

WELKOM

Wanneer kinderen met elkaar dezelfde school bezoeken zijn ze als volwassenen beter in staat met beperkingen van zichzelf en anderen om te gaan. Onder

een inclusieve samenleving verstaat de VIM een samenleving waarin mensen met beperkte mogelijkheden vanzelfsprekend een gelijkwaardige positie in nemen. Dit betekent dat zij voor een betaalde baan in aanmerking komen, dat zij zelf kunnen beschikken over hun leven en dat ze aan alle onderwijsvormen kunnen deelnemen. De VIM ziet het onderwijs dan ook als het middel bij uitstek om een inclusieve samenleving te bereiken. Voor het onderwijs betekent het dat kinderen met een beperking op een reguliere school even welkom zijn als ieder ander kind en dat het onderwijs in staat is voor alle kinderen een optimale leeromgeving te creëren. Het gaat er in het leven tenslotte om wat je kunt en niet om wat je aan mogelijkheden mist.

ACTIVITEITEN

De VIM is een kleine vereniging, die bewust werkt met vrijwilligers. Dat geeft flexibiliteit en onafhankelijkheid. Daarnaast werkt de VIM samen met veel professionele organisaties die vanuit een vergelijkbare visie werken. Ruim twintig jaar heeft de VIM intensief samengewerkt met het Seminarium voor Orthopedagogiek. Vanaf september 2011 vaart de VIM haar eigen koers en organiseert zelf studiedagen. Voor leerkrachten, professionals én voor ouders. Daarnaast ondersteunt de VIM uitgaven die inclusie bevorderen, maakt zij deel uit van een landelijke helpdesk en voert ze een politieke lobby. Tot slot onderhoudt de VIM de informatieve website www.vim-online.nl.

Annelieke (14) zit in het eerste jaar van het VMBO. De overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs is groot. Niet alleen voor Annelieke, maar ook voor haar ouders. Moeder Annemarij over haar ervaringen.

'Voor ieder probleem een oplossing'

Annelieke kon op de basisschool goed meekomen. Wij zijn voorstanders van inclusief onderwijs. Ook kinderen met Down moeten de kans krijgen om op het reguliere voortgezet onderwijs verder te kunnen groeien. Het bevordert enorm de zelfstandigheid.'

EXTRA MEDEDELING

Toch waren er de nodige inspanningen voordat Annelieke toegelaten werd op een reguliere vmbo. 'Het vmbo had geen ervaringen met kinderen met Down, maar onder meer op basis van de rapportage van een onderwijskundig rapport en gesprekken met de leerkrachten van de basisschool is ze toegelaten. Bij de eerste kennismakingsbrief voor het eerste jaar, heeft de directeur een extra brief toegevoegd. Hierin deelde hij alle ouders mee dat Annelieke in de klas kwam. Als een feit. Een mededeling. Een positieve brief waar, voor zover ik het weet, nooit discussie over is geweest.'

VASTE MENTOR

Inmiddels volgt Annelieke met veel plezier het eerste jaar basisberoepsgerichte leerweg. Ze koos voor het vakcollege zorg en welzijn en heeft een vaste mentor die ze regelmatig spreekt. 'In het begin hadden we veel mailcontact met de mentor. Later kreeg ik toch behoefte aan persoonlijk contact. We hebben toen een aantal vakleerkrachten gesproken. Dat was zeer waardevol!'

GOUDEN TIP

Omdat Annelieke motorisch niet sterk is, maakt ze gebruik van een aantal aangepaste materialen. 'In overleg met een ergotherapeut, waar we voordat ze naar het vmbo

ging al contact mee hadden, werd een stakruk aangeschaft voor de kookvakken. Voor deze vakken gebruikt Annelieke haar eigen messen. Verder heeft ze een geodriehoek met handvat en onder de liniaal werd een antislipsticker geplakt. Zodat deze niet steeds wegglijdt.'

'Ooit vertelde iemand me dat er voor ieder probleem een oplossing is. Een gouden tip!'

KLEINE STAPJES

Het vak zorg en welzijn is een praktijkvak. Annelieke moet veel doen; van kookopdrachten tot het organiseren van een feestje voor de peuterspeelzaal. Deze opdrachten doet ze samen met medeleerlingen en haar vaste begeleidster. 'Voor deze praktische opdrachten heeft Annelieke iemand nodig die haar aanmoedigt. Iemand die de opdracht in kleine stapjes vertaalt. De begeleidster wordt betaald vanuit de indicatie van het C.I.Z., als Z.I.N. (Zorg in Natura). Verder is er een aantal keer per jaar overleg met de ambulante begeleider van het REC samen met de mentor en de begeleidster.'

GEEN PROBLEEM

Aan het begin van het schooljaar hadden Annemay en haar man de nodige zorgen. 'Zou ze het redden? Gelukkig heeft Annelieke nooit moeite gehad met het vinden van lokalen en ieder uur een andere docent was voor haar geen probleem. Ook een klas met nieuwe kinderen vond ze niet vreemd. In het laatste jaar van de basisschool heeft ze een aantal cursussen gedaan bij het Jeugdatelier. Op die manier leerde ze alvast hoe ze zich in een vreemde groep moest handhaven.'

'Als Annelieke vooraf weet wat er gaat komen, blijft de stof beter hangen.'

HUISWERK

Hoewel Annelieke graag zelf haar huiswerk maakt, heeft ze regelmatig hulp van haar moeder nodig. 'Preteaching is heel belangrijk. Als Annelieke vooraf weet wat er gaat komen, blijft de stof beter hangen. Dan moet je als ouder natuurlijk wel weten welke stof de volgende les behandeld wordt. Annelieke is sterk visueel ingesteld en dus schrijf ik de woordjes die ze moet leren op. Annelieke schrijft ze dan over. Voor vertaalwoordjes van Engels haalt ze altijd hoge punten. Dan is ze oprecht blij, een beloning voor het harde leren.'

Tips

- Vraag aan docenten of zij vooraf willen doorgeven wat zij in de les behandelen. Zo kun je vast oefenen met je kind en het voorbereiden op wat komen gaat.
- Vraag of het kind een kluisje op ooghoogte kan krijgen, het liefst ergens in een rustig hoekje
- Moeite met huiswerk plannen? Een kleurcodering helpt. Bijvoorbeeld: rood=heel belangrijk, geel=kan wachten en groen=iedere dag doen.
- Een eigen mobiel is handig. Zo kan het kind bellen of sms-en als er bijvoorbeeld een les uitvalt.
- Bereid het kind goed voor op alle veranderingen. Nieuwe klas, lokaalwisselingen en ieder uur een andere docent is niet voor alle kinderen even prettig.
- Laat het kind zoveel mogelijk gebruik maken van de bestaande lesstof. Lukt het niet, neem dan contact op met de VIM. Zij
- kunnen u verder helpen.
- Zorg ervoor dat het kind geen uitzonderingspositie krijgt. Te laat komen betekent briefje halen en als het kind kattenkwaad uithaalt, moet het gewoon nablijven.

**'Ik doe
leuke dingen
met mijn
vrienden'**

Wout (18) volgt praktijkonderwijs aan het Raayland College in Venray. Hij zit in het vierde jaar en heeft een vaste vriendenclub waarmee hij regelmatig op pad gaat. Een gesprek met Wout en moeder Gerry.

Het Raayland College in Venray had al ervaring met een leerling met downsyndroom. 'We hebben als ouders vooral gekeken welke school voor Wout geschikt zou zijn. We wilden heel graag dat hij zou integreren in het normale voortgezet onderwijs,' vertelt Gerry Op 't Veld, moeder van Wout. 'Op de basisschool kon hij goed meekomen en had hij veel vrienden. Onze keus viel op praktijkonderwijs omdat dit aansloot bij zijn ontwikkeling. Ik ben dan ook heel blij dat het Raayland College hem destijds de mogelijkheid gaf hier op school te komen.'

EIGEN LEERLIJNEN

De schoolkeuze blijkt een schot in de roos te zijn. Wout heeft het enorm naar zijn zin. In de groep heeft hij een vaste vriendenclub waarmee hij veel optrekt. Wout: 'We werken heel veel samen in kleine groepjes. Dat vind ik veel gezelliger dan alleen werken.' Toch zijn er een aantal vakken die Wout alleen doet en waar hij een eigen leerlijn volgt. Gerry: 'Met wiskunde en rekenen heeft hij veel moeite.

'Op de basisschool had Wout een speciaal computerprogramma waarmee hij zijn rekentaken maakte. Dit programma is meegenomen naar het praktijkonderwijs en hij werkt er nog steeds mee.'

Ook voor de vakken cultuur en maatschappij en taal en spelling heeft Wout een eigen leerlijn. Dat is trouwens niet ongebruikelijk bij het volgen van praktijkonderwijs. Veel leerlingen hebben voor een of meerdere vakken aangepast leer materiaal.

FAVORIETE VAKKEN

Het meeste plezier heeft Wout in de praktijkvakken. 'Ik vind koken heel erg leuk. We maken veel verschillende dingen en die mogen we daarna opeten. Ik vind groente

snijden leuk, vooral als we er soep van gaan maken. Maar pizza's of pasta's maken kan ik ook heel goed. Een keer moesten we garnalen klaarmaken. We mochten ze daarna opeten. Dat heb ik echt niet gedaan. Het zag er zo vies uit en het leek me helemaal niet lekker.'

Ook naaien is een favoriete bezigheid van Wout. 'Het is heel leuk om je eigen dingen te maken. Eerst stof uitzoeken, dan knippen en naaien. Ik heb al van die handschoenen voor in de keuken gemaakt en een pyjama. Met een afbeelding van Buurman&Buurman erop. Daar moet ik altijd zo om lachen! Dat is leuke humor. Net als Sjef van Oekel en Mister Bean. Ik kijk graag naar die filmpjes. Die vind ik op Wikipedia.'

EXTRA BEGELEIDING

Gerry is regelmatig aanwezig in de groep. 'Koken, techniek en naaien zijn praktijkvakken die veel aandacht vragen. Een

groep van dertien leerlingen is eigenlijk te groot voor een docent. In het begin kwam ik om Wout te begeleiden, maar dat is nu lang niet altijd meer nodig. Toch ben ik gebleven, het is leuk en inspirerend om met deze jonge mensen samen te werken.'

STAGE

Het stagelopen gaat Wout goed af. 'De eerste keer liep ik stage bij boer Hans. Hij heeft een zorgboerderij. Ik moest allemaal corveetaken doen en mocht eieren rapen. Ik loop nog steeds stage bij boer Hans. En ook in het restaurant van een bejaardentehuis. Ik breng koffie, soep en eten rond. De mensen maken altijd gezellig een praatje. En ik speel graag een spelletje met de oudere mensen.'

STOERE HIGH FIVE

In de pauze gaat Wout niet naar buiten. 'Daar is het veel te druk en te onrustig. Samen met Joyce en Janneke blijf ik

Praktijkonderwijs

Praktijkonderwijs is een vorm van voortgezet onderwijs waar leerlingen veel praktische vaardigheden krijgen aangeboden. Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen die niet mee kunnen komen met het niveau van de leerwegen voor vmbo en leerwegondersteunend onderwijs. Een leerling mag tot zijn achttiende praktijkonderwijs volgen. Daarna moet er via het ministerie verlenging aangevraagd worden. De meeste leerlingen volgen vier jaar praktijkonderwijs. De vakken zijn afgestemd op de arbeidsmarkt. Daarnaast worden leerlingen getraind in praktische vaardigheden zoals koken, klussen in huis, rekeningen betalen, omgaan met en invullen van formulieren, uiterlijke verzorging, omgaan met andere mensen en werken. De leerlingen volgen meerdere stages bij bedrijven en organisaties. Aan het einde van hun schoolloopbaan ontvangen de leerlingen een getuigschrift.

binnen.' Janneke vindt dit wel gezellig: 'We kletsen altijd over van alles en nog wat en hebben veel lol samen.' Tijdens het wisselen van lokaal loopt Wout graag mee met zijn vaste vrienden. Janneke: 'Toen Wout net op school was, zorgden we met een aantal kinderen dat Wout altijd met ons meeliep. Hij vond het lastig om de juiste lokalen te vinden. Nu weet hij heel goed de weg, maar het is gezellig om met zijn allen van het ene lokaal naar het andere te lopen.' Tijdens die wisselingen komt Wout af en toe een oud klasgenootje tegen. 'Dan geven we elkaar altijd een high five, dat vind ik wel stoer.'

VRIENDSCHAP

Ook buiten schooltijd heeft Wout genoeg sociale contacten. Een aantal vrienden van de basisschool komt hem regelmatig ophalen om leuke dingen te doen. 'Ze zitten al in havo 4 en dat is een ander gebouw. Op school zie ik ze nooit, maar in het weekend doen we leuke dingen. We spelen met de Playstation of gaan naar de film. Soms gaan we samen zwemmen of ergens op een terrasje zitten. We kletsen wat en drinken een biertje. Altijd heel gezellig.' Ondanks dat Wout veel vrienden heeft en sociaal goed mee kan komen, blijkt dat ook integratie een grens heeft. Gerry: 'Wout heeft natuurlijk de leeftijd waarop het krijgen van verkering en zoenen grote thema's zijn voor leeftijdgenoten. Die ontluikende seksualiteit is een lastig punt. Want, laten

'Het liefst word ik valkenier.
Dat is zo'n mooi beroep!'

we eerlijk zijn, de kans dat Wout verkering krijgt met een meisje zonder beperking is heel klein. Na veel wikken en wegen hebben we besloten om Wout een keer naar een speciale disco voor mensen met een beperking te laten gaan. Hier heeft hij een ontzettend leuk meisje leren kennen.'

TOEKOMST

Wout volgt in ieder geval nog een jaar praktijkonderwijs. En daarna? 'Het liefst word ik valkenier. Dat is zo'n mooi beroep! Ik heb al drie jaar een cursus gevolgd. Dan leer je hoe je roofvogels moet verzorgen. Ik heb een eigen roofvogel. Een Afrikaanse Oehoe. Hij heet Toby. Nu heeft hij nog donsveren, maar als hij straks kan vliegen, neem ik hem een keertje mee naar school. Weet je wat zo leuk is aan Toby? Hij vindt het heel lekker om geaaid te worden op zijn snavel. Dat doe ik dus ook heel veel.'

Ondersteuning

Wout krijgt ondersteuning vanuit het REC. Eens in de zes weken is er een voortgangsgesprek met een medewerker van het REC, de mentor en Wouts moeder. De medewerker van het REC observeert met enige regelmaat hoe Wout in de groep functioneert. Verder kunnen ouders en mentor bij hem/haar terecht voor alle vragen of voor ondersteuning. Bijvoorbeeld bij het vinden van geschikt lesmateriaal.

Brief van een moeder

Hoe onze dochter haar passie ontdekte en gelukkig werd

Onze Meredith (28, downsyndroom) werkt drie dagen per week op een pre-school in Pittsburgh. Als klassenassistent begeleidt ze kleuters. Onze dochter heeft een bijzonder schoolverleden. Tot haar derde groeide ze op in de Verenigde Staten. Ze ging naar een kinderdagverblijf voor kinderen met een beperking. Op haar derde emigreerden we naar Groot-Brittannië. Ondanks alle veranderingen kwam ze goed mee op het kinderdagverblijf en later op de basisschool.

Naast school, volgde onze dochter vol enthousiasme balletlessen en ging ze iedere week naar de scouting. Halverwege de basisschool ging Meredith naar een school voor speciaal onderwijs. De klassen waren kleiner en er was meer tijd en aandacht voor individuele begeleiding.

Op haar tiende verhuisden we naar een buitenwijk in Chicago. Voor Meredith en haar jongste zusje vonden we een basisschool in de buurt. De school had nog niet eerder een leerling met een beperking gehad en zag het als een uitdaging. Meredith zat ineens weer in een klas met 'gewone' kinderen. Om de leerkracht te ontlasten werd er vanuit het plaatselijk schooldistrict een begeleider gevonden die onze dochter hielp.

Na twee jaar keerden we terug naar Pittsburgh, de geboortestad van Meredith. Op de middelbare school en volgde het zogenaamde 'life-skills curriculum', een speciaal programma voor kinderen met een beperking. Dit programma bereidde onze dochter voor op een zelfstandig leven. Meredith leerde veel; van reizen met het openbaar vervoer tot het opdoen van werkervaring. Die laatste mogelijkheid greep ze met beide handen aan. Zij liep stage op een kinderdagverblijf en een kleuterspeelzaal. Hier ontdekte zij haar passie; werken met kinderen en lerares worden.

Voordat die droom uitkwam waren er nog veel hobbels te nemen. Meredith kreeg het lezen en schrijven onvoldoende onder de knie en kreeg thuis bijles. Met succes. Onze dochter bleef tot haar eenentwintigste op de middelbare school en kreeg uiteindelijk haar diploma!

Om haar interesse voor werken met kinderen vast te houden zochten we een kinderdagverblijf waar Meredith als onbetaalde kracht mocht werken. Plichtsgetrouw vervulde zij haar taken. Toen het kinderdagverblijf uitgebreid werd, kreeg Meredith een betaalde functie. Dolgelukkig was ze!

Ze nu een echte juf was.

Onze zoektocht naar een geschikte vervolgopleiding leidde naar het faculteitshoofd van de universiteit die toekomstige docenten voor speciaal onderwijs opleidt. Meredith zou elk semester les krijgen van een of meer studenten om zich verder te ontwikkelen. Op haar eigen tempo en met aangepast studiemateriaal. Tegelijkertijd kregen de studenten de mogelijkheid om te werken met een gemotiveerde leerling met een beperking.

We zijn inmiddels zeven jaar verder. Meredith plukt nog steeds de vruchten van deze bijzondere leerovereenkomst. We zijn blij met de ruimdenkendheid en welwillendheid van deze docenten en studenten. De studenten kregen de kans om praktische leerervaringen op te doen terwijl onze dochter de kans kreeg om door te leren. Stel, er worden meer van deze kansen benut? Hoeveel vooruitgang zou er dan geboekt worden in de onderwijsmogelijkheden van jongeren met een beperking?

Het schoolsysteem in de USA is anders dan in Nederland. Alle kinderen zitten op een brede school en leren op hun eigen niveau. Pas later gaan ze zich specialiseren.

Of een kind met downsyndroom welkom is? De meeste scholen in het voortgezet onderwijs hebben deze vraag nog nooit gehad. Komt de vraag, dan is een gedegen onderzoek noodzakelijk. Onderstaand **stappenplan** kan hierbij helpen.

Stappenplan

stap 1

VOORBEREIDINGEN

- Scholen kunnen in een vroegtijdig stadium al vragen van ouders verwachten. Ouders beginnen vaak al anderhalf jaar van tevoren met de oriëntatie van de schoolkeuze.
- Komt de vraag, onderzoek dan of de school voldoende expertise heeft. Is de school ingericht op leerlingen met een verstandelijke beperking?
- Verzamel informatie en zorg dat deze voor alle docenten beschikbaar is. Neem contact op met de VIM. Win advies in bij collega's in het vo die wel ervaring hebben in het omgaan met leerlingen met downsyndroom.
- Neem contact op met de REC. Dit biedt scholen ondersteuning, zoals ambulante begeleiding en voorlichting.
- Zorg voor goede en onvoorwaardelijke ondersteuning vanuit de directie. Werk aan draagvlak onder docenten.
- Zet in schoolgids en op website gerichte informatie over de integratie van leerlingen met een verstandelijke beperking.
- Neem contact op met leerkracht/begeleiders van de basisschool; vraag om een concreet dossier over mogelijkheden en ontwikkelingsniveau van leerling.
- Spreek uitgebreid met ouders en kind. Nodig beiden uit voor een bezoek aan school. Zorg dat verwachtingen van ouders t.a.v. school duidelijk zijn. Maak helder wat verwachtingen van school richting ouders zijn.
- Vraag of het kind een indicatie heeft voor persoonlijke verzorging en/of begeleiding.
- Zorg voor kennis binnen school over regelingen ten aanzien van vergoedingen en begeleiding. Stel samen met alle betrokkenen een handlingsplan op.
- Ouders zijn verantwoordelijk voor het vervoer van het kind.

stap 2

VOOR HET EERST OP SCHOOL

- Geef het kind tijd om aan de nieuwe situatie te wennen. Leer het stap voor stap praktische vaardigheden en sociale gedragsregels.
- Breng in kaart wat van de leerling verwacht kan worden. Wees terughoudend met vrijstellingen. Creëer zo min mogelijk uitzonderingssituaties voor gedragsregels binnen de school.
- Zorg voor eenduidigheid binnen het docententeam.
- Benoem de mentor of RT-er tot vaste contactpersoon.
- Verdeel de beschikbaar gestelde faciliteiten over verschillende personen en vakgebieden. Verdeel zo de verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld over vakgroepen.
- Informeer klasgenoten. Laat leerling of familielid in de klas iets vertellen over de beperking en mogelijkheden van betrokkene.
- Zorg voor openheid in de klas, bijvoorbeeld door regelmatig een klassengesprek te houden.
- Stimuleer het contact met klasgenoten.
- Betrek klasgenoten bij het begeleiden van de leerling. Motiveer klasgenoten om buddy te zijn (maatje van de week) en bied deze maatjes begeleiding.
- Laat het werken vanuit leerdoelen los. Denk vanuit leerstofaanbod, wat kan dit kind leren uit deze les?
- Bereid de leerling voor op de les, het accent ligt niet op huiswerk achteraf, maar op het herkennen tijdens de les.
- Sluit aan bij de belevingswereld. Formuleer concrete opdrachten.
- Gebruik zoveel mogelijk dezelfde materialen en boeken die de andere leerlingen ook gebruiken. Stel hieruit een aangepast leeraanbod samen. Neem contact op met de VIM voor voorbeelden.
- Zoek een vorm voor regelmatig contact met ouders. Gebruik bijvoorbeeld een communicatieschrift.
- Maak samen met ouders een globale inschatting van het ontwikkelingsperspectief.

stap 3

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

- Hierin staat wat leerling in onderwijs kan bereiken en op welke manier. Uitgangspunt is: leerling doet, op eigen wijze, naar eigen kunnen en in eigen tempo, met de groep mee. Doel is: integratie.
- Het opstellen van dit perspectief is de verantwoordelijkheid van school. Dit opstellen gebeurt in nauw overleg met de ouders. Waar noodzakelijk kunnen deskundigen, waaronder de AB-er, worden ingeschakeld.
- In het perspectief worden op hoofdlijnen de volgende punten opgenomen:
 - a. beginsituatie van de leerling;
 - b. onderwijsdoelen;
 - c. maatregelen die school neemt om die doelen te bereiken;
 - d. welke externen de school inschakelt;
 - e. welke speciale voorzieningen worden getroffen;
 - f. hoe de school de vorderingen van leerling volgt, en hoe de vorderingen worden geregistreerd;
 - g. de communicatie tussen school en ouders. Voorbeelden zijn op te vragen via VIM.

stap 4

HANDELINGSPLANNEN PER SCHOOLJAAR

- Doelen en afspraken uit het ontwikkelingsperspectief worden jaarlijks in de handelingsplannen per onderwerp praktisch uitgewerkt.
- Maak, samen met alle betrokkenen, deze plannen en evalueer regelmatig. Voorbeelden via VIM.
- Stel binnen school iemand verantwoordelijk voor uitvoering en realisatie. Dit kan mentor of onderwijsassistent zijn.

- In de plannen worden in ieder geval de volgende punten opgenomen:
 - a. beginniveau van de leerling;
 - b. specifieke onderwijsdoelen, kiezend vanuit het leeraanbod;
 - c. specifieke maatregelen om die onderwijsdoelen te bereiken;
 - d. inschakelen van externen zoals de AB-er;
 - e. speciale voorzieningen.
- Tot slot stelt de AB-er het begeleidingsplan op. Dit is een afgeleide en beschrijft taken van de AB-er in relatie tot de handelingsplannen.
- Ouders en andere betrokkenen tekenen ieder jaar voor akkoord.

stap 5

VOORTGANG EN TOETSEN

- Verwacht geen scores op dezelfde manier als bij klasgenoten.
- Bedenk alternatieve opdrachten waaruit het leereffect blijkt; zorg dat leerling de eigen prestaties kan laten zien.
- Geef een gewoon rapport. Vermeld vakken waar een aangepast programma gevolgd is met een '*'.
 - Vraag ouders jaarlijks een verslag te schrijven over de veranderingen die zij hebben opgemerkt.
- Stel het leerprogramma voor ieder nieuw cursusjaar vast op basis van het leerstofaanbod en de belevingswereld van de leerling en niet op basis van scores.

'Je leert veel van elkaar'

Zodra je kind in groep acht van de basisschool zit, ga je op zoek naar een geschikte middelbare school. Maar wat als je kind het syndroom van Down heeft en niet zomaar naar het reguliere middelbare onderwijs kan? Het overkwam een aantal ouders in de regio Zwolle/Hardenberg. Zij staken enkele jaren geleden de koppen bij elkaar om de mogelijkheden voor een integratieklas te onderzoeken. Met succes.

De integratieklas op het Vechtdal College in Dedemsvaart bestaat inmiddels drie jaar. Na veel voorbereidingen van ouders, leerkrachten, remedial teachers en een ambulante begeleider startte de integratieklas in augustus 2008 met acht leerlingen met downsyndroom. De integratieklas is een bijzondere vorm van inclusief onderwijs. De leerlingen zitten in een aparte klas en integreren, waar mogelijk, in het reguliere onderwijs. Gerrit Hilberink, onderwijsassistent en mentor Astrid Ramaker zijn vanaf het begin betrokken bij dit initiatief. Astrid: 'Deze leerlingen hadden de basisschool met succes afgerond. Voor alle acht was er voldoende uitdaging om door te leren. Toen de ouders bij het Vechtdal College informeerden over de mogelijkheden, was de school direct enthousiast.' Gerrit beaamt dit: 'De visie van het Vechtdal College is dat ieder kind uniek is, we gaan uit van hun talenten.' Beiden

zijn destijds speciaal voor de integratieklas aangenomen en hebben een belangrijk aandeel gehad in het voortraject. Astrid: 'We hebben vanaf het begin veel overleg met het voltallige docententeam gehad. Zij moesten positief tegenover de integratieklas staan.'

EIGENLIJK HEEL GEWOON

Dat was in het begin niet altijd het geval. Bert Iliohan, docent Engels, zag nogal wat beren op de weg: 'Dat was absoluut niet persoonlijk bedoeld, maar ik was wel bang dat de school een negatieve naam zou krijgen. En dat daardoor het leerlingenaantal terug zou lopen. Het tegendeel is waar gebleken.' Bert vindt dat de integratieklas veel voordelen biedt:

'Ik merk dat leerlingen met downsyndroom een positieve uitwerking op de overige leerlingen hebben.'

In mijn lessen Engels integreert Pauline (17). Haar cijfers zijn soms beter dan die van de rest van de klas. Dankzij de integratie zien reguliere leerlingen dat leeftijdgenoten met downsyndroom eigenlijk heel gewoon zijn.'

INTEGREREN IN STAPJES

De integratieklas op het Vechtdalcollege is een pilot voor vier jaar. Astrid: 'Het eerste jaar zijn we vooral bezig geweest met integreren binnen de schoolmuren. Binnen welk vak kunnen welke leerlingen meekomen? Hoe kunnen we reguliere leerlingen bij dit proces betrekken? Dit

Opstarten van een integratieklas – een stappenplan

Uitgangspunt is sociale integratie voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand en een cluster 3 indicatie. Zij zijn leerbaar en kunnen in een klas en schoolgemeenschap functioneren. Ook is het van belang dat zij voldoende ontwikkelingsmogelijkheden ten aanzien van hun sociale vaardigheden hebben.

Stap 1: De voorbereidingen (vooral door de ouders)

- Stel een werkgroep samen bestaande uit zoveel mogelijk verschillende disciplines; ouders, leerkrachten, interne begeleiders, (adjunct) directeuren, onderwijsassistenten etc.
- Geef de werkgroep een naam en communiceer een adres waar ook andere geïnteresseerden informatie kunnen halen.
- Werk de doelstellingen en uitgangspunten goed en volledig uit.
- Onderzoek initiatieven die er al zijn (of hebben plaatsgevonden) in Nederland.
- Benader instanties die ondersteuning kunnen bieden (zie adressen op p.19/20.)
- Bezoek scholen die in het voortgezet onderwijs ervaring hebben opgedaan met passend onderwijs.
- Zoek contact met een AB-er die ervaring hebben met passend onderwijs in het voortgezet onderwijs.

deel is succesvol afgesloten. Naast het integreren in de lessen, doen ze mee met dezelfde sportdagen, delen ze dezelfde kantine en doen ze actief mee met buitenschoolse activiteiten. Nu, in het derde jaar, is het tijd om integratie buiten de schoolmuren te bevorderen. Dit gebeurt onder andere door externe stages.'

De integratieleerlingen

De integratieleerlingen hebben hun eigen lokaal waar ze iedere ochtend beginnen. Elke leerling heeft een eigen takenkaart en werkt op zijn eigen niveau. Ze volgen een aantal gezamenlijke vakken zoals mens en maatschappij, biologie, taal en rekenen. Gedurende de dag integreren ze waar mogelijk. Matthijs (16) integreert bij gym, muziek en het begeleidingsuur: 'Dat is heel erg leuk, ik leer veel van de andere kinderen. In onze eigen klas hebben we twee juffen. Op sommige dagen is mevrouw Ramaker er en op de andere dagen mevrouw Stroobach.' 'Soms hebben we ook nog een stagiair,' vult Pauline aan. 'En meneer Hilberink is er ook heel vaak. In het begin ging hij mee als we naar een andere klas gingen. Met gym hielp hij bijvoorbeeld met oversteken. Maar dat hoeft nu niet meer.' Pauline volgt ook nog Engels en Nederlands in een reguliere klas.

STAGE

Pauline en Matthijs lopen ook een externe stage. Matthijs werkt een ochtend in de week in het Dorpsgebouw waar hij koffie schenkt, alles in de vergaderruimtes klaarzet en ervoor zorgt dat de zalen na gebruik

weer schoon zijn. Pauline liep een ochtend in de week stage in een sportwinkel. 'Ik stond achter de kassa, mocht artikelen scannen, schoonmaken en klanten helpen. Ik maakte veel grapjes met de collega's. Na de vakantie ga ik stagelopen bij een kledingwinkel met hippe merken.'

Docent René van der Woude

Matthijs en Paulien integreren bij de gymnastieklessen die René geeft. René: 'Het gaat met allebei hartstikke goed. In principe doen ze gewoon mee. Af en toe pas ik lesonderdelen aan. Volleybal en basketbal gaan bijvoorbeeld te snel voor ze. Maar spelen ze een op een door de bal naar elkaar over te gooien, dan gaat dat prima. Ik merk echt vooruitgang.'

'Ze worden steeds sterker in hun sociale vaardigheden en integreren daadwerkelijk in de groep.'

Dat merk je als er teams gemaakt worden. Dan blijven ze niet achter, maar worden ze op dezelfde manier gekozen als de anderen. Matthijs en Paulien zijn iets trager met omkleden en gaan daarom eerder de les uit. De andere leerlingen hebben hier nooit een vervelende opmerking over gemaakt. Het leuke van Pauline en Matthijs is dat ze altijd enthousiast zijn. Ze komen met een grijns de zaal in en verlaten de zaal ook weer met een grijns.'

- Stel een tijdspad samen, inclusief vergaderdata en een uiterste datum voor het benaderen van scholen in het voortgezet onderwijs.
- Het is een pré als een werkgroep al bekend is met het onderwerp en bijvoorbeeld plaatsneemt in een (landelijk) overleg met betrekking tot passend onderwijs.
- Observeer de kinderen op de basis school en houdt gesprekken met de leerkrachten en andere begeleiders. Zorg dat er een goed en zo compleet mogelijk beeld van de leerlingen ontstaat.
- Maak eventueel een DVD van betreffende kinderen zodat men een beeld krijgt/kan visualiseren.

Stap 2: Binnen de school

- Start binnen de school een stuurgroep met vestigingsleider van school, zorgcoördinator, leerkrachten, AB-er en ouders.
- Maak subgroepen:
 - o Onderwijskundig concept
 - o Aannamebeleid
 - o Voorbereiden leerkrachten en leerlingen
 - o Financiën
 - o Personele consequenties
 - o Communicatie
 - o Zorg voor wederzijds vertrouwen en realiteitszin

Docent Rob Kaptein

Rob Kaptein geeft het vak dienstverlening en commercie. Derde en vierdejaars leerlingen van vmbo basis en kader volgen deze lessen samen met de integratieleerlingen. Rob: 'In iedere reguliere klas integreren twee integratieleerlingen. Het vak bestaat uit stagegerichte opdrachten, theoretische vakkennis en praktijkgerichte oefeningen. De stage is in de schoolkantine. Leerlingen helpen mee om deze draaiende te houden. Ook de integratieleerlingen. Zij smeren broodjes, doen de verkoop en maken na de pauze alles schoon. Zij worden hierin begeleid door de onderwijsassistent en een aantal reguliere leerlingen.'

KOOKUURTJE

'Naast de kantine hebben we een vaklokaal waar we ook praktijkopdrachten doen. De integratieleerlingen krijgen hierbij ondersteuning van de andere leerlingen. Hoewel dat steeds minder wordt. De integratieleerlingen weten inmiddels goed de weg in het lokaal. Op dinsdagmiddag heb ik met de integratieleerlingen een kookuurtje. Ik maak stapsgewijze opdrachten en zorg dat ze maximaal vijftieng minuten met het gerecht bezig zijn. Na het verorberen van al het lekkers, maken ze alles weer schoon. Het samen eten is een mooie afsluiting van de les. Die dinsdag is voor mij altijd een leuk uurtje. In het begin is er nog niet veel contact. Je kent elkaar niet, weet niets van elkaar. Dat bouw je in de loop van de jaren op. Die kooklessen zijn een goede manier om heel informeel een vertrouwensband op te bouwen.

Een gesprek houden terwijl je in een pannetje roert, gaat nu eenmaal makkelijk dan geforceerd een gesprek proberen te voeren.'

De brugklassers

Lieke, Sytze en Timo zitten in de brugklas voor havo/vwo. Tijdens de lessen beeldende vorming, gymnastiek en drama integreren verschillende leerlingen. Timo: 'Toen we net op school zaten, kwam meneer Hilbrink een uurtje langs. Aan de hand van een powerpointpresentatie vertelde hij over de integratieklas. Trouwens, op de open dagen werd er ook al het een en ander verteld.' 'Wij weten niet beter en het is voor ons zo gewoon dat er in sommige lessen leerlingen van de integratieklas bijkomen,' vult Lieke aan. Sytze is het daar mee eens:

'Het is nooit vervelend, lastig of saai. Ze hebben altijd wel iets te vertellen en doen lekker met ons mee.'

Timo: 'Bij drama is het echt altijd lachen. Ruben heeft heel veel humor en verzint geweldig gekke dingen. Hij heeft veel gevoel voor acteren en dan liggen we echt dubbel om zijn grappen.' Timo trekt veel op met Paulien en Matthijs. 'Het is gewoon gezellig met ze, ze horen er bij.' Ook Lieke maakt in de pauze weleens een praatje met de leerlingen uit de integratieklas: 'Ik zou het echt jammer vinden als ze niet meer op school zouden zitten.'

Stap 3: Organiseer een studiedag

- Deze is bedoeld voor alle docenten. Zij zullen ten slotte de plannen concreet moeten uitvoeren.
- Neem de tijd om kritische vragen te bespreken.
- Organiseer een avond voor Medezeggenschapsraad om ouders op de hoogte te stellen.
- Laat de promotie DVD zien en geef duidelijke uitleg.

Stap 4: Onderwijskundig concept

- Deel de totale schoolperiode op in een aantal fasen:

fase I

- o Zorg dat de integratieklas een vast lokaal heeft.
- o Laat kinderen in eigen klas starten. Bijvoorbeeld met taal en rekenlessen. Na de pauze draaien ze zoveel mogelijk mee met een vaste reguliere klas. Verdeel de leerlingen hierbij in tweetallen.
- o Het laatste lesuur komen de leerlingen van de integratieklas terug in hun eigen lokaal.
- o Maak een maatjessysteem zodat een leerling van de integratieklas gekoppeld is aan een leerling van het reguliere onderwijs.
- o Stel voor iedere leerling een individueel leerplan op (in overleg tussen leerkracht en AB-er)

De leerling uit 2A

Marloes zit in 2 Atheneum. Tijdens haar lessen wiskunde integreren Marjolein en Pauline. 'Ze hebben hun eigen map met opdrachten. Ze werken zelfstandig en als ze vragen hebben, dan help ik ze even. Soms loop ik naar ze toe om te vragen of het allemaal lukt. Dan maken we even een praatje. De meiden horen er echt bij. Bij beeldende vorming zitten Bram en Manouk bij me in de klas. Vaak zijn de opdrachten die wij moeten doen te moeilijk voor ze. Dan krijgen ze een aangepaste opdracht. In het eerste jaar hadden we echt een schema gemaakt voor een maatjessysteem. Je mocht zelf aangeven of je dat wilde. Dat heb ik gedaan en vorig jaar was ik het maatje van Ruben en Marjolein. Ik vind eigenlijk dat elke school een integratieklas zou moeten hebben. Je leert heel veel van elkaar. En je leert vooral dat kinderen met Down heel gewone kinderen zijn. Het is goed om ze beter te leren kennen. Dan weet je dat het gewone mensen zijn die heel veel dingen wel kunnen. Dat ze niet gek zijn ofzo.'

De oud-leerling

Larissa is van school af en heeft onder andere Matthijs en Pauline begeleid bij het vak dienstverlening en commercie. 'Ik hielp ze met het klaarzetten van de spullen. Dat deden we aan de hand van het recept. In het begin hadden ze nog wel aansturing nodig, maar later deden ze steeds meer dingen uit zichzelf. Ik vind het goed dat onze school deze leerlingen een plek geeft. Niet alleen voor hen, ook voor ons.'

'Ik heb geleerd hoe ik met deze leerlingen om kan gaan. We helpen elkaar als dat nodig is. Ik vond het superleuk om deze leerlingen te begeleiden.'

We hadden altijd veel lol samen.' Matthijs knikt enthousiast: 'Larissa hielp altijd, behalve met het opeten. Dat doe ik zelf!' Paulien vond vooral het opruimen erg leuk: 'Ik werk graag en vind het leuk om alles netjes terug te zetten.'

WINST VOOR IEDEREEN

Na drie jaar maakt Astrid de balans op: 'Dit is een hechte groep. Ook buiten schooltijd gaan ze regelmatig met elkaar om en logeren ze bij elkaar. We hebben er bewust voor gekozen de groep bij elkaar te houden en geen nieuwe instromers toe te laten. Ik hoop van harte dat we deze pilot kunnen omzetten in een structurele vorm van geïntegreerd onderwijs. Dat zal voornamelijk met de financiën te maken hebben. Een integratieklas kost gewoon veel geld. Ik vind deze vorm van onderwijs een enorme verrijking. Voor docenten én voor alle leerlingen. De integratieleerlingen hebben steun aan elkaar en aan de andere leerlingen. Zij vinden het op hun beurt heel natuurlijk en normaal om met kinderen met downsyndroom om te gaan. De integratieklas is eigenlijk een natuurlijk proces waarin iedereen elkaar met respect behandelt. Dat is voor ons allen een enorme winst.'

Fase II

- o Ontwikkel een plan voor de stages.
- o Benader op tijd stageadressen en laat leerlingen tijdig met de stageplek en de begeleiders kennis maken.

Fase III

- o Ontwikkel een plan voor de voorbereidingen voor het vervolgonderwijs of zoek een geschikte werkplek.
- o Veel leerlingen doen langer over hun schooltijd. Maak hierover tijdig goede afspraken met de schoolinspectie.

Stap 5: Regelgeving

- De regelgeving verandert voortdurend. Zorg dat de stuurgroep goed op de hoogte is van de laatste ontwikkelingen.

'We gaan voor het maximale'

Agnes Smit is al jaren bovenbouwmentor vmbo op het Montessori College in Nijmegen. Vorig jaar kreeg ze de vraag of ze mentor van Nienke (16) wilde worden. Ze zei volmondig ja. Een openhartig gesprek.

Zowel Agnes als de school had geen ervaring in het lesgeven aan kinderen met down. Toen Agnes de vraag kreeg om mentor van Nienke te worden, zag ze dit als een uitdaging. Eentje die ze nog steeds graag aangaat, hoewel het ook een lastige blijkt te zijn. Dat heeft niet alleen met Nienke te maken. 'Het is af en toe wel moeilijk. Soms voelt het alsof ik in een enorme spagaat zit. De klasgenoten zijn niet altijd even vriendelijk en aardig tegen Nienke. Ze hebben zo hun vooroordelen. Nienke is bijvoorbeeld cognitief heel sterk en haalt regelmatig hogere cijfers dan haar klasgenoten. Dat irriteert sommigen. Ze snappen niet dat een kind met een beperking toch goed kan leren.'

VOOROORDELEN

Nienke beaamt dit: 'Soms noemen ze me mongool. Dan doe ik mijn armen over elkaar en zeg ik dat dat niet waar is. Ik kom toch niet uit Mongolië?' Nienke heeft er niet zo'n last van dat de klas haar soms als onaardig behandelt. 'Ze vinden soms dat ik te hard mijn neus ophaal of dat ik rare geluiden maak. Maar dat is niet waar. Ik kan heel erg bozig zijn, dus dan is het wel logisch dat ze me niet aardig vinden. Toch vind ik het wel gezellig in de klas. Vooral als we 'kunst, cultuur en media' hebben. Dan zitten we maar met zeven kinderen en doen we samen allemaal heel leuke dingen. Een toneelstuk maken bijvoorbeeld.'

EENLING

Agnes is blij dat Nienke het naar haar zin heeft. 'Ze komt graag en hoort er echt bij. Ze zoekt wel vaak de afzondering. Het is een echte eenling. Ze gaat het liefst in een hoekje zitten lezen.' Nienke vult aan: 'Lezen is het leukste! Ik lees het liefst hardop. Dat vindt niet iedereen leuk en nu probeer ik met mijn ogen te lezen. Best moeilijk.' In de pauze is Nienke altijd ergens met een boek te vinden. 'Dan eet ik heel gauw mijn boterhammen zodat ik snel verder kan lezen. Soms lees ik ook wel stiekem onder de les. Dat mag natuurlijk niet, maar een verhaal kan zo spannend zijn. Het liefst lees ik verhalen over de Griekse mythologie. Daar weet ik alles van.'

EIGEN WERKBOEK

'Samenwerken is voor Nienke een lastige bezigheid. Bij het vak zorg en welzijn wordt veel in kleine groepjes samengewerkt. Nienke doet niet mee met de groepjes, maar heeft een eigen werkboek waarin de opdrachten gestructureerd en in kleine stapjes worden aangeboden. Haar klasgenoten reageren soms jaloers en vinden het niet eerlijk dat Nienke een apart werkboekje krijgt. Ze hebben het gevoel dat zij veel meer moeten doen en dat Nienke alles voorgekauwd krijgt.'

GESCHIKTE STAGE

Nienke zit inmiddels in de derde klas van het vmbo. Dus moet ze ook stage lopen. Haar eerste stage was geen groot succes. Nienke: 'Ik vond het heel lastig en wist niet wat ik met huilende kinderen moest doen.' Toch heeft ze haar stage afgemaakt en veel van geleerd. Agnes heeft inmiddels een aantal gesprekken met haar gevoerd om te onderzoeken welke stage beter bij Nienke past. 'Ze is heel ontwapenend, heeft snel aanspraak en wil graag iets voor

mensen doen. Het lijkt haar erg leuk om in de bediening te werken. Ik denk dat ze daar erg op haar plek is. Vandaar dat we nu al aan het zoeken zijn naar een geschikte stageplek volgend jaar.'

SPONTAAN

Volgens Agnes heeft Nienke veel in haar mars. 'We gaan voor het maximale. Cognitief is Nienke heel sterk en kan ze goed meekomen. Het lesprogramma is niet aangepast en ze doet alle toetsen gewoon mee. Sociaal emotioneel loopt ze achter op haar klasgenoten. Een van de dingen is dat ze heel spontaan is en dat er soms geen rem op haar lijkt te zitten. Dat lijkt leuk, maar klasgenoten kunnen daar ook wel eens misbruik van maken. We gaan dan met de leerlingen in gesprek en corrigeren Nienke. We proberen haar duidelijk te maken waar grenzen liggen.'

EXTRA HULP

Omdat Nienke sociaal emotioneel minder vaardig is, heeft zij soms extra begeleiding nodig. Bijvoorbeeld met een schoolreisje. 'Dan heeft Nienke echt een een-op-een-begeleiding nodig. Gelukkig zorgen haar ouders, die hun dochter trouwens formidabel ondersteunen en heel reëel zijn, altijd dat er zo'n dag een extra hulp aanwezig is in de vorm van een student bijvoorbeeld. Vaak gebeurt dit vanuit de PGB.'

EINDEXAMEN

Volgend jaar doet Nienke examen. Agnes is al druk met de voorbereidingen. 'Samen met haar ouders en de AB-er onderzoeken we hoe Nienke haar examenjaar succesvol kan afsluiten. Dat zal vooral voor de praktijkvakken lastig worden. Daar heeft Nienke nu ook ondersteuning bij. We zullen zien hoe dat volgend jaar gaat. Ze is al zover gekomen, dat laatste jaar zal ze ook, op haar eigen manier, goed volbrengen.'

Tip

Toen Agnes vorig jaar gevraagd werd om mentor te worden van Nienke, ontving ze een heel dossier. 'Je krijgt van alle leerlingen een dossier, maar die van Nienke was wel wat dikker en uitgebreider,' lacht Agnes. Toch heb ik het dossier niet ingekeken. Ik wilde geen vooroordeel hebben en blanco de relatie met haar aangaan. Dat heeft heel goed uitgepakt. Ik doe dat trouwens wel vaker hoor. Een goede manier om toch het een en ander over leerlingen te weten te komen is hen een brief te laten schrijven. Over wat zij vinden dat jij moet weten. Of, als dat niet lukt, een gebruiksaanwijzing om met hen om te gaan. Dit soort opdrachten werkt altijd heel verhelderend.'

'Leerlingen op maat bedienen'

Tips:

- maak een coachkaart voor klasgenoten én docenten met een aantal do's en don'ts.
- ontwikkel een 'doe-het-zelf'kaart met weektaken. Het kind kan door taken af te strepen systematisch en zelfstandig werken tijdens de les.
- zorg dat medeleerlingen betrokken raken én blijven.

Vorbereiden mbo

De ouders van Olaf gingen zelf op zoek naar een geschikte vervolgopleiding. De keuze viel op Parc Spelderhof. Hier leren jongeren niet alleen een vak, maar werken ze ook toe naar een grote mate van zelfstandigheid op het gebied van wonen en werken. Toen de keuze bepaald was heeft Olaf een kennismakingsgesprek gehad en een keer proef gedraaid. Karin en Nellie gingen mee om hem te ondersteunen.

Karin: 'Het examenjaar staat voor een groot deel in het teken van een keuze voor de vervolgopleiding. Wekelijks waren er klassikaal gesprekken over inschrijvingen, meeloopdagen en intakegesprekken. Olaf werd hier goed in betrokken. Samen met klasgenoten heeft hij dan ook meerdere malen de website van Parc Spelderholt bezocht. Klasgenoten waren oprecht geïnteresseerd in zijn keuze.'

Het Kwadrant (vmbo) in Weert had geen ervaringen in het lesgeven aan kinderen met Down. Het nam de uitdaging aan en Karin van Gils werd als onderwijsassistent aangenomen om Olaf (16) te begeleiden.

Olaf zit inmiddels op de Spelderholt Academie in Apeldoorn. Een mbo-opleiding voor jongeren met een beperking. Vorig jaar haalde hij zijn vmbo-certificaat. Karin: 'Dat certificaat was de beloning voor zijn harde werken. Het waren vijf jaar bijzondere jaren.' Olaf deed het laatste jaar twee keer. Marina Bingen, mentor: 'Hij was toegelaten tot de vervolgopleiding, maar er was geen plaats. Gelukkig was het voor onze school geen bezwaar om hem een extra jaar te geven.'

Vanaf het begin is er veel en regelmatig contact met de ouders geweest. Karin: 'We communiceerden wekelijks via de mail. Als het nodig was, belde ik en ik schreef dagelijks iets in het schriftje. We bespraken van alles; van verandering van lestijden tot data voor proefwerken of buitenschoolse activiteiten.' De samenwerking tussen mentor, onderwijsassistent en AB-er is in al die jaren goed verlopen. Jaarlijks was er drie keer een overleg met de ouders, terwijl overleg tussen mentor, onderwijsassistent en AB-er maandelijks plaatsvond.

De taken waren goed verdeeld. Marina: 'Ik hield me vooral bezig met het klimaat in de klas en zorgde ervoor dat Olaf wekelijks een buddy had, een klasgenoot die hem begeleidde. Karin ontlaste mij heel erg door werkboeken aan te passen, aangepaste examens te verzorgen en extra materiaal te ontwikkelen.' De rol van Nellie was in de eerste jaren vooral gericht op het begeleiden van het gehele proces. Dat gebeurde onder andere door het houden van gesprekken en observaties en het ondersteunen bij het maken van het handelings- en begeleidingsplan. Het Kwadrant streeft ernaar om, binnen de mogelijkheden van de school, elke leerling op maat te bedienen. Bij de indeling van nieuwe klassen werd rekening gehouden met Olaf. Karin: 'Zoals we ook rekening houden met alle andere leerlingen. Aan de hand van klassenlijsten bekeek ik in welke klas Olaf het beste tot zijn recht zou komen. Een vertrouwde omgeving was voor hem bijvoorbeeld heel belangrijk. We probeerden zo min mogelijk docenten op zijn klas les te laten geven. En zo veel mogelijk gebruik te maken van vaste lokalen.' Marina: 'Olaf was in de klas onderdeel van de eenheid geworden, al was hij anders, hij hoorde erbij. Dat is een groot compliment voor de leerlingen in de groep en ieder die bij zijn begeleiding betrokken was.'

Aanvullende informatie

CURSUSSEN EN NASCHOLINGSACTIVITEITEN STUDIEDAGEN

De VIM (Vereniging voor een geïntegreerde opvoeding van kinderen met downsyndroom) organiseert jaarlijks een aantal studiedagen. Doel van deze dagen is de integratie van kinderen met Down binnen het reguliere onderwijs te bevorderen.

De studiedagen en cursussen zijn voor ouders én professionals een mogelijkheid tot verdieping van kennis. Uiteraard is er tijdens deze bijeenkomsten ruimte om ervaringen uit te wisselen en leermaterialen te bespreken. 'Een unieke combinatie die niet alleen veel kennis oplevert, maar ook veel waardevolle contacten', stelt VIM voorzitter Hilde de Haan vast. 'De activiteiten zijn daarom ook interessant voor schoolleiders, zorgcoördinatoren en leerkrachten die nog geen ervaring hebben met deze kinderen.'

De thema's van de studiedagen en nascholingsactiviteiten hebben vooral betrekking op onderwijskundige vragen. Hoe zorg je voor een passend aanbod voor lezen, schrijven en rekenen? Hoe bereid je de overgang van basisonderwijs na voortgezet onderwijs voor? Hoe kun je de taalontwikkeling stimuleren? Vragen waar ouders, opvoeders, leerkrachten en remedial teachers mee te maken krijgen. Daarnaast zijn er ook andere onderwerpen als seksualiteit en moeilijk gedrag zijn regelmatig thema's van deze dagen.

De studiedagen zijn er in drie categorieën:

1. Centrale thematische studiedagen; voorbeelden hiervan zijn o.a. 'overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs', 'het eerste jaar in het vo' en 'seksualiteit'.
2. Meerdaagse cursussen; voorbeelden zijn o.a. 'stimuleren van de leer-mogelijkheden van leerlingen met een verstandelijke handicap.'
3. Netwerkbijeenkomsten; tijdens deze bijeenkomsten worden vooral ervaringen tussen leerkrachten, ouders en begeleiders uitgewisseld.

OIVO

Een netwerkgroep van ouders, leerkrachten en anderen geïnteresseerden onderwijskundigen die te maken hebben met leerlingen met downsyndroom in het voortgezet onderwijs. Zij wisselen een tot twee keer per jaar hun ervaringen met elkaar uit.

DE COALITIE VOOR INCLUSIE

De Coalitie voor Inclusie is een beweging van mensen en organisaties die het maatschappelijke draagvlak voor een inclusieve samenleving vergroot, inclusief beleid bevordert en uitsluiting van mensen tegengaat.
www.coalitievoorinclusie.nl

STIBCO

De Stichting ter bevordering van de cognitieve ontwikkeling organiseert regelmatig cursussen voor professionals en ouders. Kenmerkend voor de Stibco is dat zij vooral nadruk leggen op het verwerven van leer- en denkstrategieën.

Dronensingel 3c, 2411 GT Bodegraven, 0172 GT Bodegraven, mail@stibco.nl, www.stibco.nl.

REC

De regionale expertise centra organiseren doorgaans ook workshops en trainingen. Informeer bij het REC bij u in de buurt.

SAMENWERKINGSVERBAND PASSEND ONDERWIJS

In de Samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs voor voortgezet onderwijs en primair onderwijs participeren alle schoolbesturen van een regio. Scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs van cluster 3 en 4 zijn verplicht aangesloten. Per Samenwerkingsverband kan afgesproken worden op welke manier de zorg van ieder leerling wordt ingericht. Ook wordt dan afgesproken op welke manier zorgmiddelen worden verdeeld en ingezet.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

AMBULANT BEGELEIDER (AB): heeft veel ervaring in het begeleiden van zorgleerlingen en kan docenten helpen in het zoeken naar de juiste onderwijsbehoeften van een kind.

CIZ:

Het Centrum voor Indicatie beoordeelt of mensen recht hebben op AWBZ-zorg. Dit gebeurt op basis van objectieve criteria. Deze criteria zijn een vertaling van de richtlijnen vanuit het ministerie. Het CIZ bestaat sinds 2005. Meer informatie: www.ciz.nl.

HANDELINGSPLAN:

een plan waarin de doelstellingen van het onderwijs aan de leerling met een beperking worden vastgelegd. Dit plan wordt met alle betrokkenen opgesteld en moet door de ouders voor akkoord worden ondertekend.

LEERLINGGEBONDEN FINANCIERING (LGF):

populaire naam is 'rugzak'. Dit is een extra budget voor leerlingen met een beperking of handicap die regulier onderwijs volgen. Met het budget kunnen drie vormen van hulp bekostigd worden:

- Extra uren voor leerkracht, onderwijsassistent of remedial teacher, bestemd voor extra individuele hulp aan het kind.
- Extra uren ambulante begeleiding voor docenten vanuit een school voor speciaal onderwijs
- Extra lesmateriaal en aangepaste leermiddelen.

PERSOONSGEBONDEN BUDGET (PGB):

een geldbedrag waarmee mensen zelf zorg en begeleiding kunnen inkopen. De zorgverlener en begeleiding mogen door de ouders zelf uitgezocht worden.

REC:

Een Regionaal Expertise Centrum adviseert ouders als zij hun kind naar het reguliere onderwijs willen laten gaan. Daarnaast begeleidt het REC scholen en docenten door het organiseren van ambulante begeleiding. Google via de zoekterm 'regionaal expertise centrum' voor een adres bij u in de buurt.

MEER LEZEN?

Onderstaande publicaties bevelen we u van harte aan.

PASSEND ONDERWIJS:

Pas op de plaats of stap vooruit
H. Schuman, in: Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 46, p. 267-280 (2007)

INCLUSIEF ONDERWIJS:

Dilemma's en uitdagingen
Hans Schuman, Antwerpen / Apeldoorn, Garant (2010)
ISBN: 9789044125443

OMGAAN MET DIVERSITEIT IN EEN REGULIERE SCHOOLKLAS, in het licht van sociale rechtvaardigheid

H. Schuman, N. Montesano Montessori en P. Ponte. In: Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, jrg. 50, nr. 4 (2011)

PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK VOOR REFLECTIEVE PROFESSIONALS

H. Schuman, R. de Lange en N. Montesano Montessori. Antwerpen/Apeldoorn, Garant (2010)
ISBN: 9789044127843

POLYFONIE IN DE KLAS:

Een praktijkboek voor inclusie
A. De Vroey, Leuven, Acco (2002)
ISBN: 9033451530

INCLUSIEF BEKWAAM:

Generiek competentieprofiel inclusief onderwijs
W. Claasen, E. de Bruïne, H. Schuman e.a., Antwerpen / Apeldoorn: Garant (2009)
ISBN: 9789044124729

PERSPECTIEF OP INCLUSIEF:

Vruchten van praktijkonderzoek
J. van Lakerveld, M. den Otter, M., Antwerpen /Apeldoorn, Garant (2009) ISBN: 9789044125641

INCLUSIEF ONDERWIJS IN DE PRAKTIJK

K. Mortier, E. van de Putte en G. van Hove, Antwerpen /Apeldoorn, Garant (2010)
ISBN: 9789044125320

IEDEREEN IS ANDERS:

Kwaliteitscriteria van inclusief onderwijs
J. Meerdink, M. Schuurman en M. Verdonk, Antwerpen / Apeldoorn, Garant (2010)
ISBN: 9789044127348

INTEGREREN DOE JE NIET ALLEEN:

Het groep-in-school-model in de praktijk, integratieklas De Blauwe Bloem
E. Mijland, Antwerpen/Apeldoorn, Garant (2009)
ISBN: 978904412440-8

IN ONDERSTAANDE TIJDSCHRIFTEN STAAN REGELMATIG ARTIKELEN OVER PASSEND ONDERWIJS:

Didactief
JSW
Orthopedagogie: Onderzoek en Praktijk
12-18
Down+Up

WEBSITES:

www.passendonderwijs.nl
www.ecpo.nl
www.vo-raad.nl
www.poraad.nl
www.vim-online.nl
www.downsyndroom.nl

MEER WETEN?

CG-RAAD

Chronisch zieken en gehandicapten raad.
Postbus 169, 3500 AD Utrecht,
030-2916600, bureau@cg-raad.nl,
www.cg-raad.nl

DE COALITIE VOOR INCLUSIE

www.decoalitievoorinclusie.nl

OIVO

Ondersteuning integratie in het voortgezet onderwijs.
Oivo is te bereiken via de VIM,
vimmail@vim-online.nl

ONDERWIJSCONSULENTEN

Postbus 19521, 2500 CM Den Haag, 070-3122887, info@actb.nl,
www.onderwijsconsulenten.nl

REC

Adviseert ouders als zij hun kind naar het reguliere onderwijs willen laten gaan. Daarnaast begeleidt het REC scholen en leerkrachten door het organiseren van ambulante begeleiding. Voor een adres bij u in de buurt kunt u op Google de zoekterm 'regionaal expertisecentrum' intikken.

REACTYS (een voorbeeld van een regionaal expertise centrum)
Regionaal expertise centrum Midden-Nederland.
Postbus 151, 3740 AD Baarn, 035-5280440,
secretariaat@reactys.nl,
www.reactys.nl.

STICHTING DOWNSYNDROOM (SDS)

Hoogeveenseweg 38, gebouw U, 7943 KA Meppel, 0522-281337,
www.downsyndroom.nl.

STICHTING DYSPHATISCHE ONTWIKKELING

De doelstelling van de stichting is het optimaliseren van de vroege herkenning en behandeling van dysfatische ontwikkeling.
W.G. Plein 316, 1054 SG Amsterdam via site of appollolaan 68, 1077 BD Amsterdam, 020-6791758,
www.dysphasia.org.

STICHTING PERSPECTIEF: kenniscentrum voor inclusie en zeggenschap

Perspectief is een onafhankelijke organisatie die zich richt op verbeteringen in het leven van mensen met beperkingen.
Maliebaan 71M, 3508 AG Utrecht, 030-236300,
info@perspectief.org,
www.perspectief.org.

VIM

Vereniging voor integratie van kinderen met downsyndroom.
Rembrandtstraat 85, 6521 MD Nijmegen, VIMmail@vim-online.nl,
www.vim-online.nl.

COLOFON

(uitgave oktober 2011)

'Ups en downs' is een uitgave van de VIM. Meerdere exemplaren zijn te bestellen of te downloaden via www.vim-online.nl.

Tekst en eindredactie: Lef met Letters, Trea Scholten, Utrecht

Concept en vormgeving: Studio Veer, Veronique van Campen, Utrecht

Fotografie: Woodz, Elsemieke Nederkoorn, Houten

Projectbegeleiding VIM: Hilde de Haan en Klazien Steen

Met medewerking van: Mug & Zift (Houten) en BestWestTranslations (Utrecht)

Met dank aan: alle leerlingen, ouders, leerkrachten en andere betrokkenen die hun verhaal wilden vertellen.

Drukwerk: Zuidam Uithof Drukkerijen, Houten

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een gift van Passage, christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging.